

ХИТОЙНИНГ ГЕОИҚТИСОДИЙ РЕСУРСЛАР РИСКСИЗЛИГИ ВА РИСКЛАР ГЕОСИЁСИЙ ХАРИТАСINI ҚАЙТА ШАКЛЛАНТИРИШИ СИЁСАТИ.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8105230>

Khikmatov Fatkhulla Khabibullaevich

Doctor of Philosophy (PhD) in Political Sciences

University of Journalism and

Mass Communications of Uzbekistan

fatkhulla_xikmatov@mail.ru

Annotation.

The article analyzed the geopolitical direction of China's development in the context of the establishment of the "new world order" and the country's risk. China's resource security policies related to the reshaping of the geopolitical map are analyzed. The study concluded that in the long term, a new bipolar balance will be established with the centers of power in the US and China.

Keywords

Country risk, The measurement of political risk, US and China, Country-specific perspective, Inappropriate economic policies, High political risk, Key Indicators of Country risk.

Introduction. Ривожланаётган глобаллашув ва инвестиция портфелларининг тобора глобал характерга эга бўлиши шароитида мамлакат riskини ҳисобга олиш қобилияти муҳим аҳамиятга эга. Бундай эътибор, биринчи навбатда, юқори даромад олиш ва глобал инвестиция портфелини янада диверсификация қилишга эришиш нуктаи назаридан инвесторлар учун жозибador бўлган сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий жиҳатдан беқарор ривожланаётган бозорлар (ривожланаётган бозорлар) инвесторлари учун зарурдир.

Рискнинг табиати ҳар хил бўлиши мумкин ва асосий омиллар билан белгиланади: сиёсий, иқтисодий, молиявий, ижтимоий ва бошқалар. Инвестор сиёсий беқарорлик, хорижий можаролар, коррупция, фуқаролар тартибсизликлари ва урушлар, валюта курсини назорат қилиш, қутилмаган инфляция, турли дефолтлар, хусусий капитални экспроприация қилиш ва

хоказолар ривожланаётган бозорларда муваффақиятли фаолият юритиш учун бундай ходисаларнинг умумийлигини ҳисобга олиш керак.

Шу мақсадда “мамлакат rischi” тушунчаси жорий этилди. Айни пайтда “мамлакат rischi”нинг аниқ таърифи йўқ. Мамлакат rischi бошқа турдаги ташқи рискларнинг (сиёсий, суверен, валюта ва бошқалар) алоҳида элементларини ўз ичига олади ва у халқаро фаолият ходисалари ва вазиятларнинг (сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва бошқалар) ўзаро таъсирининг ажралмас натижаси сифатида белгиланади. мавзу. Мамлакат riskининг куйидаги таърифи берилиши мумкин:

Мамлакат rischi - халқаро фаолият ва пул маблағларининг трансчегаравий ҳаракати билан бевосита ёки билвосита боғлиқ бўлган хўжалик операцияларида молиявий йўқотиш rischi. Бу хорижий давлатнинг ҳозирги ва истикболли ривожланиш шартлари (сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва бошқалар) ва ушбу шартларнинг ушбу мамлакатда жойлашган мижозлар ёки контрагентларнинг ўзларининг ташқи мажбуриятларини бажариш қобилиятига таъсири даражаси билан белгиланади.

Рискларни бошқариш - бу инвестиция стратегиясини амалга ошириш учун зарур бўлган жараён ва методология, шунингдек, муайян ташкилий тузилмаларнинг мавжудлигини назарда тутди. Хатарларни бошқариш муаммоси "хавф-фойда" нисбати ва топилган оптимал режалаштириш ва бизнесни молиялаштиришга мувофиқ ташкилотни оптималлаштиришдир. Бундай бошқарув рентабелликни таъминлашнинг энг муҳим воситаси бўлиб, ноаниқлик омиллари туфайли келажакдаги харажатлар ва даромадларнинг ўзгаришини назорат қилиш, бошқарув қарорларини қабул қилиш жараёнига таъсир кўрсатиш зарур. Riskни ўлчамадан, воситалар, мижозлар, компания бўлинмалари контекстида операциялар самарадорлигини таҳлил қилиш мумкин эмас [20]. Бироқ, потенциал имтиёзларни кўрсатиш билан бирга, самарали рискларни бошқариш бир вақтнинг ўзида бир қатор концептуал ва амалий муаммоларни ҳал қилишни талаб қилади. Аввало, бу хавфларни миқдорий баҳолаш қобилиятига боғлиқ. Ўз навбатида, хавфни ўлчаш ноаниқликнинг ўзини ҳам, унинг мумкин бўлган таъсирини ҳам аниқлашни талаб қилади.

Мамлакат хавфи компонентлари. Миллий валютанинг девалвацияси, иқтисодий режаларнинг муваффақияtsizлиги, қонунчиликдаги ўзгаришлар, дефолт ва бошқа молиявий шокларни (шокларни) олдиндан айтиш қийин ва глобал инвесторлар портфелига салбий таъсир кўрсатади ва кўпинча капитал

бозорларига инвестиция қилиш ўртасидаги фарқни аниқлайди. ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар [19].

Дарҳақиқат, масалан, трансмиллий компаниялар менежерларининг фикрига кўра, ривожланаётган ва ривожланган мамлакатлар учун менежерлар ўртасида ўтказилган сўров натижаларига кўра, сиёсий рискларнинг нисбий аҳамияти (қоида тариқасида, мамлакат рискининг асосий таркибий қисми). 80 та кўпмиллатли компаниялар (1982) сиёсий хавфни тоифалар бўйича - энг юқори (1) дан энг пастгача (10) рейтингда.

Хитойнинг ресурслар хавфсизлиги геосиёсий харитани қайта шакллантирмоқда. Агар Хитойнинг заиф томони бўлса, бу унинг ташқи табиий ресурсларга қарамлигидир. Ушбу бўшлиқни углеводород ва минерал таъминот занжирларини диверсификация қилиш орқали тўлдириш Пекин ўзини ўзи таъминлашга интилаётгани сабабли стратегик устувор вазифага айланди. Хитой “геосиёсий қумларни” бу йўлда ҳаракатга келтирар экан, оқибатлари нафақат стратегик хом ашё етказиб берувчилари, балки уларга катта сармоя киритган тоғ-кон компаниялари учун ҳам кенг қамровли бўлади.

Баъзи маълумотларга кўра, Хитой Пекинга душман бўлган ёки бўлиши мумкин бўлган демократияларга қараганда ўз таъминот занжирларида кўпроқ барқарорликни ифодаловчи кўпроқ авторитар режимларга мурожаат қилмоқда. Лекин у ўзининг улкан бозоридан дипломатик таъсир манбаи сифатида ҳам фойдаланади. Ўз ресурсларини диверсификация қилиш орқали Хитой ўзининг янги ва мавжуд ҳамкорларга иқтисодий қарамлигини ошириш билан бирга, геосиёсий рақиблар билан савдони қуроллантириш учун яхши ҳолатда бўлади.

Хитой импорти диверсификация қилишда комплекс ёндашувни қўллайди. Хитойнинг асосий ресурс импорти тузилмаси савдо шерикларининг кичик гуруҳида юқори даражада тўпланган ва Австралия улар орасида асосий истисно ҳисобланади.

Маълумки, Австралия АҚШнинг яқин иттифоқчиси, аммо кўмир, темир рудаси ва СПГ (сиқилган табиий газ) каби стратегик ресурсларнинг асосий етказиб берувчиси бўлиб қолмоқда.

Икки томонлама муносабатларнинг ёмонлашуви ва Хитойнинг сўнгги йилларда Австралиядан кўмир импортига чекловларини ҳисобга олган ҳолда, Пекин ўзининг Австралия ресурсларига қарамлигини диверсификацияга муҳтож соҳалардан бири сифатида аниқлади, деб ҳисоблаймиз.

Хитой импортни диверсификация қилиш ва бошқа ресурслар хавфсизлиги устуворликларига эришиш бўйича тўртта стратегияга киради.

1. Етказиб берувчиларнинг диверсификацияси. Хитой билан самимий муносабатлардан ташқари, сиёсий барқарорлик ва режим тури Пекин ўз таъминотини диверсификация қилишда доимо ҳисобга оладиган иккита асосий нотижорат омил ҳисобланади. 2021-йилнинг биринчи чораги учун ҳукумат барқарорлиги индексидаги ўрта ва паст хавф даражасида акс этган Хитойнинг асосий ресурс таъминловчиларининг аксарияти сиёсий жиҳатдан барқарор эканликларини кўрсатмоқда. Пекин ҳукумати барқарор авторитар режимлардан етказиб берувчиларни демократик давлатлардан афзал кўради. тез-тез ўзгариш ва мумкин бўлган сиёсат ўзгаришлари.

Автократия - бу қулай ва унга таъсир қила оладиган бошқарув тизими.

Пекин нефт ва газ импортига келганда бундан фойдаланиши мумкин, чунки Саудия Арабистони ва Россия каби йирик углеводород ишлаб чиқарувчилари автократиялар ёки нолиберал демократик давлатлардир.

2. Инвестицияларни диверсификация қилиш. Хитой хорижий сармоя ва йирик халқаро компаниялар билан ҳамкорлик қилиш орқали глобал таъминот занжирлари устидан назоратни кучайтиришга интилмоқда. Пекин 1990-йилларнинг охиридан бери Хитой давлат корхоналарини қўллаб-қувватлаб келади, чунки улар "глобал бўлишга" ва хориждаги ресурс базаларини назорат қилишга интилади. Мисол учун, Океанияда Хитойга тегишли бўлган асосий металллар ва олтин қазиб олувчи компаниялар сони 2000 йилдаги нолдан 2020 йилда 59 тага кўтарилганини кўрсатади. Бу ёндашув Хитойга тегишли ресурсларнинг Хитойнинг умумий импортидаги улушини оширишга қаратилган.

3. Транзит йўналишларини диверсификация қилиш. Яқин Шарқ ва Жанубий Хитой денгизидаги геосиёсий беқарорлик Хитойни сўнгги ўн йил ичида денгиз импортини қуруқликдаги импортга диверсификация қилишга ундади, буни Россия ва Марказий Осиё билан энергия қувурларига катта сармоя киритганлиги тасдиқлайди. Мянма-Хитой нефт ва газ қувури Хитойнинг стратегик алоқаларга, хусусан, Малакка бўғози орқали ўтадиган денгиз йўлига қарамлигини камайитиришга уринаётганига яна бир мисолдир.

4. Ресурсларни диверсификация қилиш. Муқобил етказиб берувчига эга бўлмаган товарлар учун Пекин алмаштириш стратегиясини фаол равишда қидирмоқда. Бунинг усулларида бири импорт қилинадиган

Австралия темир рудасига қарамликни камайтириш учун хом ашёдан фойдаланиш учун пўлат рудаси импортини оширишдир.

Ресурс хавфсизлигини ошириш катта геосиёсий оқибатларга олиб келади. Табиий ресурсларни этказиб берувчиларни диверсификация қилиш орқали Хитой асосий заифликларни тобора камайтирмоқда ва геосиёсий таъсирини оширмоқда. Пекин, хусусан, мувозанатни ўз фойдасига ҳал қиладиган учта соҳани кўради.

Пекин савдони мажбурлаш воситаси сифатида ишлатади. Импорт чекловлари каби чоралар орқали Хитой ўзининг улкан бозоридан буюк кучлар рақобатида дипломатик восита сифатида фойдаланиши мумкин. Пекин билан дипломатик алоқалари совуқ бўлган мамлакатларда жойлашган ресурс компаниялари иқтисодий босим қурбони бўлиши мумкин. Ушбу дипломатик восита Хитой диверсификацияланган импорт профилига эга бўлган ва мақсадли мамлакат Хитой бозорига боғлиқ бўлган товарларга нисбатан қўлланилганда энг самарали ҳисобланади.

Яқинроқ Хитой-Россия алоқалари Ғарбни мувозанатлаштиради. Яқинроқ Хитой-Россия муносабатлари Ғарбга қарши мувозанатни саклайди. Ўзаро ишончсизлик тарихига қарамай, сўнгги ўн йил ичида Россия ва Хитойнинг иқтисодий ва сиёсий манфаатлари бир-бирига яқинлашди. Ғарб билан муносабатларнинг ёмонлашуви икки давлатни кўплаб соҳаларда, хусусан, энергетика соҳасида яқин ҳамкорлик қилишга ундади. Россиядан энергия импортининг ортиши Пекиннинг импортни диверсификация қилиш стратегиясини ҳам, Москванинг “Осиёга бурилишини” қўллаб-қувватлайди.

Хитой томонидан қўллаб-қувватланадиган кўп томонлама ташаббуслар "Бир камар ва йўл" ҳамкорларига фойда келтиради: Пекиннинг диверсификация стратегияси Хитой сармояси ва танланган мамлакатлар, асосан, "Бир белбоғ ва бир йўл" ҳамкорлари билан савдони оширади, бу эса ўз навбатида уларнинг Хитойга иқтисодий қарамлигини оширади. Паст фоиз ставкалари ва пасайтирилган ESG талаблари каби молиялаштириш шартлари post-Covid-19 дан кейин яшил тикланишдан кўра тез иқтисодий тикланишни биринчи ўринга қўядиган мамлакатлар учун жозибадорроқдир. Ушбу ҳамкорликлар Хитойга асосланган иқтисодий тартиб билан кўп томонлама муносабатларни қайта шакллантиради. Компаниялар ва инвесторлар Пекиннинг дипломатик ҳаракатларини кутишмоқда...

Ёнғин чизигидаги компаниялар ва инвесторлар. Геосиёсий таранглик тез орада пасаймайди, шунинг учун Хитой рақиб этказиб берувчиларнинг ресурсларига бўлган ишончини камайтиришга қаратилган саъй-ҳаракатларини кучайтирмоқда. Австралиянинг кўмир импортини тақиқлаши бунга яққол мисол бўлди, бироқ бошқалар ҳам худди шундай йўл тутиши мумкин, бу эса глобал товар савдоси ва геосиёсий ландшафтга сезиларли таъсир кўрсатади. Компаниялар ва сармоядорлар Пекиндан дипломатик ҳаракатларни кутишади ва шунга мос равишда тайёргарлик кўришлари керак.

Summary. As a result of the research, the following conclusions were drawn.

Хулоса. Тадқиқотлар натижасида қуйидаги хулосалар чиқарилди.

1. Биполярдан кейинги даврда халқаро муносабатлар ҳам иқтисодий салоҳиятга, ҳам сиёсий амбицияларга эга бўлган янги йирик субъектларнинг пайдо бўлиши билан тавсифланади. Ўз навбатида, гегемон давлат - Америка Қўшма Штатларининг ички муаммолари уларни дунёнинг стратегик минтақаларида ташқи сиёсий фаоллигини камайтиришга мажбур қилмоқда.

2. З.Бжезинский таклиф қилган гегемонлик мезонларидан келиб чиқиб айтиш мумкинки, Хитой зарур салоҳиятга эга ва стратегик жиҳатдан қулай жойлашувга эга бўлгани учун қисқа муддатда минтақавий гегемонга айланиши мумкин.

3. Хитойнинг миллий манфаатлари "юмшоқ куч" сиёсатини амалга ошириш, давлатнинг иқтисодий хавфсизлигини таъминлаш, шунингдек, ЕОИИ ва ASEAN билан стратегик ҳамкорликни ривожлантириш орқали глобал миқёсга олиб келиши мумкин бўлган минтақавий гегемонликка эришишдир.

4. Хитой ташқи сиёсат стратегиясини амалга ошириш учун миллий хавфсизликка таҳдид солувчи масалаларни ҳал қилиши керак.

Узоқ муддатли истиқболда АҚШ ва Хитойнинг антагонистик геосиёсий манфаатларини ҳисобга олган ҳолда янги биполяр мувозанат ўрнатилиши мумкин.

LITERATURE:

1. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуации в современном мире. СПб., 2001.

2. Михневич С.В. Панда на службе дракона: основные направления и механизмы политики «Мягкой силы» Китая // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2014. №2. С.95-129.
3. Сунь Фу, Еремина С.Л. Старение населения. Влияние на экономику Китая // Вестн. Том. гос. ун-та. Экономика. 2017. №37. С.252-264.
4. Wang Yong, Pauly L. Chinese IPE debates on (American) hegemony // Rev. of intern. political econ. L., 2021. Vol. 20, No. 6. Pp. 1165–1188.
5. Steinbock, Dan. “U.S.-China Trade War and Its Global Impacts.” China Quarterly of International Strategic Studies 04, no. 04 (January 11, 2018): 515–42. doi:10.1142/S2377740018500318.
6. Sun, Haiyong. “U.S.-China Tech War.” China Quarterly of International Strategic Studies 05, no. 02 (January 8, 2019): 197–212. doi:10.1142/S237774001950012X
7. Luzyanin S.G. China – USA: Model 2023. The “Managed Conflict” or Global Split? «Управляемый конфликт» или глобальный раскол? *Азия и Африка сегодня*. 2023, № 2. С. 5–13. DOI: 10.31857/S032150750024431-6
8. Allison G. 2017. *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides’s Trap?* Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt. <https://www.hks.harvard.edu/publications/destined-war-can-america-and-china-escape-thucydides-trap> (accessed 12.01.2023)
9. Денисов И.Е., Зуенко И.Ю. От мягкой силы к дискурсивной силе. *Новые идеологемы внешней политики КНР*. М.: ИМИ МГИМО, 2022, 24 с.